

## **Streszczenie rozprawy doktorskiej**

**Autor pracy:** Justyna Sztobryn-Bochomska

**Tytuł pracy:** *Tanatos w literaturze dziecięcej i jego pedagogiczny wymiar*

**Promotor pracy:** dr hab. prof. UŁ Anna Walczak

Świadomość własnej śmiertelności czyni człowieka istotą szczególną, jeśli nie wyjątkową, ponieważ ma on możliwość wybrania własnej drogi i realizowania swoich celów w obliczu skończonego czasu, jakim dysponuje. Sposób, w jaki może pojmować własne życie i jego schyłek w dużej mierze zależeć będzie od tego, jak zostanie on przygotowany do rozumienia i akceptowania własnej oraz cudzej śmiertelności. Taki punkt widzenia wskazuje na potrzebę podejmowania badań z zakresu tanatopedagogiki, stawiania trudnych, ale niezwykle ważnych pytań dotyczących w istocie sensu naszego życia. Śmierć, która zamyka nasze biologiczne trwanie, jest jednocześnie zjawiskiem obserwowalnym i rzutującym na naszą świadomość a potrzeba jej zrozumienia, zinterpretowania, emocjonalnego oswojenia, stworzenia rytuałów i ukształtowania wobec niej określonych postaw, towarzyszy ludzkości od zarania jej dziejów. Refleksja ta stała się przyczyną do podjęcia badań, które stanowią treść niniejszej rozprawy doktorskiej.

Przedmiotem pracy są teksty najnowszej literatury dziecięcej poruszającej zagadnienia śmierci. Wybór przedmiotu badań ma swoje źródło w tym, że literatura stanowi jedno z podstawowych sposobów kontaktu z kulturą, a tym samym jest ważnym poznawczo środkiem oddziaływania pedagogicznego. W rozprawie ogłód badanej literatury podejmowany jest z dwóch perspektyw – z jednej strony szeroko jako przestrzeń kultury, w orbicie której będzie funkcjonowała jednostka, a z drugiej, węższej, jako przestrzeń edukacyjna, która jest ważnym czynnikiem oddziaływania socjalizującego i wychowawczego.

Na charakter pracy wpłynęły również przyjęte w badaniach rozwiązania metodologiczne. Badania zostały przeprowadzone w duchu hermeneutyki Paula Ricoeura. Za nim została przyjęta koncepcja tekstu, który w rozumieniu tego filozofa, jest miejscem odzwierciedlającym ludzkie działania, otwiera przed czytelnikiem ukryty w sobie głęboki sens, wychodzący poza sam sens wyartykułowanych treści. Drogą do odkrycia tego sensu jest interpretacja, która prowadzi do (z)rozumienia świata a tym samym i siebie samego. Tekst stanowi więc najpełniejszy wymiar świata, w którym człowiek odnajduje odpowiedź na różne, egzystencjalne pytania.

Podążanie za badanymi tekstami i odkrywanie ich znaczeń pozwoliło wyodrębnić obszary tematyczne, interesujące z punktu widzenia tematyki badań. Charakterystyka tych obszarów była jednocześnie odpowiedzią na postawione pytania badawcze. Dzięki nim, po pierwsze, uzyskany został obraz tego, jak w literaturze dziecięcej przedstawione są: umieranie, śmierć i żałoba. Po drugie, jak przeżywane są te zdarzenia. Po trzecie, w jaki sposób ukazana została eschatologia oraz, po czwarte, czym w obliczu śmierci jest życie.

Jak pokazały badania obraz Tanatosa w tekstach dla dzieci jest przedstawiany wielowymiarowo i wielowątkowo. Jednocześnie nie jest to obraz wyidealizowany, sielankowy czy nierealny – śmierć jest tu prawdziwa – zamykająca ludzkie życie na zawsze. „Wielość”, jaka jest roztoczona przed czytelnikiem jest pozytywna, sprawia bowiem, że może się on w tej tematyce odnaleźć i zrozumieć, czym śmierć może być dla niego samego i dla innych ludzi.

Badane obszary korespondują z możliwymi pytaniami, jakie mogą pojawiać się u dziecka próbującego zgłębić temat śmierci, a zdefiniowanie ich metodą hermeneutyczną w ujęciu Ricoeura pozwoliło wyjść poza badane teksty i odkryć ich znaczenie dla pedagogiki. W obszarze badań dotyczących literatury dziecięcej podejmującej wątki tanatyczne zakłada się jej funkcję osławającą, która ma za zadanie przybliżyć zagadnienie nieznane, budzące lęk. Ta rola jest jedną z możliwości, jaką mogą pełnić badane teksty. Oprócz niej pokazane zostały i inne funkcje, jak biblioterapeutyczna (wspierająca), normalizująca i wzmacniająca. Odpowiednio wykorzystane teksty w trudnych chwilach życia dziecka, kiedy doświadcza ono terminalnej choroby bliskich czy własnej, niedołężności dziadków lub zmagając się z żałobą, mogą przynieść wsparcie, którego ono w tym momencie potrzebuje. Zadaniem funkcji normalizującej jest kształtowanie obrazu śmierci niezależnie od panujących aktualnie sposobów jej wyrażania w kulturze. Ostatnia z ról stanowi przykład tego, w jaki sposób mierzenie się z tematem śmierci może pomóc zrozumieć życie. W tym wymiarze pierwotna tematyka tekstów wynosi czytelnika poza korzyści płynące z osławania się z tematem śmierci i skłania go ku refleksji nad istotą i sensem własnego życia. To jednocześnie sprawia, że literatura dziecięca o charakterze tanatycznym stanowi pewną możliwość wykorzystania jej jako narzędzia tanatopedagogiki, rozumianej jako ta, która „w istocie swej jest formą kształtowania bytu ludzkiego, urzeczywistniania i rozwijania człowieczeństwa na drodze zdobywania określonych doświadczeń wychowawczych w zakresie fenomenu śmierci”<sup>1</sup>, która prowadzi do (z)rozumienia siebie, innych i świata.

---

<sup>1</sup> A. Zamarian, Edukacja ku dojrzałej recepcji fenomenu śmierci. Humanistyczny wymiar edukacji tanatologicznej, [w:] Studia z Teorii Wychowania, tom VI, 2015, nr 4(13), s. 75-76.

**Słowa kluczowe:** pedagogika, filozofia wychowania, tanatopedagogika, literatura dziecięca